№ 196 ՈՒՐԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 6 1902 ՈՒՐԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 6 № 196

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
համ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղի 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Եկատերինէ Գերասիմովնա եւ Սաթենիկ Գէորգեան ցաւօք սրտի յայտնում են բարեկամներին եւ ծանօթներին՝ առաջինն իւր անմոռանալի ամուսնու եւ երկրորդն իր բարերար հօր՝ առաջին կարգի վաճառական

ԵԱԳՈՐ ՄԱՐՏԻՆԻՉ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑԻ

մահը։ Ամբիծքը կը կատարվի երեք անգամ, ամսիս 5-ին, 6-ին եւ 7-ին, երեկոյեան 7 ժամին, իսկ յուղարկաւորութիւնը ամսիս 8-ին, իր սեփական տանից, Նորաշէնի փողոց, № 23, դէպի Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցին, իսկ այնտեղից Խօջիվանքի գերեզմանատունը։ 2—3

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Սխալ է ուղին.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հասարակական մի մեծ չարիք. Նամակ Ղազախի գաւառից. Նամակ Ջիւանշիրի գաւառից. Նամակ Զանգեզուրի գաւառից. Նամակ Խմբագրութեան. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԹԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.—Ատրպատականում։

ՍԽԱԼ Է ՈՒՂԻՆ

Մենք յայտնեցինք մեր ընթերցողներին, որ Թիֆլիսի դումայի վերջին նիստը մեծ յուզմունք առաջացրեց ձայնաւորների շրջանում։

Այդ նիստը պարզեց, որ Թիֆլիսի քաղաքագլխի և դումայի մէջ բարոյական ոչ մի համերաշխութիւն չը կայ, որ քաղաքագլուխը իրան պարտաւոր չէ զգում ուպրավայի և դումայի կարծիքը և հաւանութիւնը ստանալու այնպիսի գործերում, որտեղ նա երեւան է գալիս, իբրեւ դումայի ներկայացուցիչ և լիազօր։ Քաղաքագլուխը առանց զեկուցանելու ուպրավային և դումային վստահանում է ինքն իր կողմից քայլեր անելու, որոնցով պէտք է վճռվէր ուսումնարանական կոմիտէտի բաղդը, մի կոմիտէտի, որ քառորդ դար գործում է մեր քաղաքում և որի վերաբերութեամբ դուման միշտ մի առանձին հետաքրքրութիւն և ուշադրութիւն է ցոյց տուել։ Շատ հասկանալի է, որ քաղաքագլուխը պարտաւոր էր մի այդպիսի կարեւոր խնդրում հաշիւ տալ ուպրավային և դումային իր մտադրութիւնների և անելիք քայլերի մասին և ապա դիմէր գործնականին։ Այդ բաւական չէ։ Նա ջանքեր չը գործ դրեց, որ գոնէ իր ունեցած գրագրութիւնները կարող լինի ներկայացնել դումային և այդպիսով ներկայացնել դումային լիակատար զեկուցում, թէ ինչ պատճառներով նախկին կոմիտէտը փոխվում է կոմիսիայի սահմանափակ գործունէութեան ծրագրով։

Այս հարցի մէջ կարեւոր է գործավարութեան բարոյական մասը, քաղաքագլխի վերաբերմունքը դէպի ուպրավան և դուման։ Ուսումնարանական կոմիտէտը կարող էր փոխվել զանազան ատեանների և անձնաւորութիւնների նախաձեռնութեամբ, և եթէ նա փոխվելու էր անշուշտ՝ կը փոխվէր, սակայն քաղաքագլուխը պէտք է զգուշանար բանակցութիւններ առաջ տանելու այդ խնդրի վերաբերութեամբ առանց ուպրավայի հետ խորհրդակցութեան և նոյն իսկ դումայի հաւանութեան։

Ահա այդ խորթութիւնը, որ առաջ է եկել քաղաքագլխի և ուպրավայի մէջ, այդ առանձին գործելը այնպիսի մի ատեանում, ուր պաշտօնեան հանդէս է գալիս, իբրեւ ընտրեալ, իբրեւ ներկայացուցիչ և պատասխանատու անձ, այդ հանգամանքն է, որ ցաւ է պատճառում Թիֆլիսի ձայնաւորներին, որոնք կը ցանկանային, որ իրանց ընտրած քաղաքագլուխը արդարեւ լինէր իրանց ներկայացուցիչը, լիազօրը և գործէր համապատասխան նրա ցանկութիւններին, համակրութիւններին և տենչանքներին։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՄԻ ՄԵԾ ՉԱՐԻՔ

Անցեալ օգոստոս ամսին Բրիւսէլում, բելգիական ակադէմիայի պալատում եւ բելգիական կառավարութեան հովանաւորութեամբ կայացաւ մի միջազգային կօնգրէս սիֆիլիս եւ վեներական ախտերի դէմ կռւելու համար։ Կօնգրէսին մասնակցում էին զանազան պետութիւնների եւ հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչներ։

Կօնգրէսը, հաստատելով որ սիֆիլիսը սօցիալական վտանգ է կազմում, հաստատելով մի եւ նոյն ժամանակ, որ պոռնկութիւնը գլխաւոր աղբիւրն է սօցիալական այդ չարիքի, ծրագրեց միջոցների մի ամբողջ շարք, որով աջողութեամբ կարելի է մաքառել այդ չարիքի դէմ։

Բացի դրանից կօնգրէսը որոշեց մի միջազգային քննութիւն կատարել եւ զանազան երկրներում հաւաքվելի վիճակագրական տեղեկութիւնների հիման վրա բացատրել պոռնկութեան վիճակը երկրում, վեներական հիւանդութիւնների զարգացման աստիճանը, պրօֆիլակտիական միջոցները, որոնց դիմել են այդ հիւանդութիւնների տարածման եւ զարգացման առաջն առնելու համար, պոռնկութեան վերաբերեալ օրէնսդրութեան վիճակը, բժշկական օգնութիւնը եւ ոստիկանական հսկողութիւնը։

Կօնգրէսը եկաւ այն եզրակացութեան, որ ոստիկանական միջոցները սիֆիլիսի տարածման դէմ հետեւանքի չեն հասնում, այլ նախամեծարութիւն պէտք է տալ անհատական նախազգուշացուցիչ միջոցներին։ Այդ նպատակով կօնգրէսը յարմար է համարում ժողովրդական բրօշիւրների եւ գրուածների միջոցով բացատրել երիտասարդութեան եւ առհասարակ հասարակութեան, թէ սիֆիլիսը անհատական եւ հասարակական ինչ վտանգներ է առաջ բերում եւ թէ ինչ եղանակով կարելի է պահպանվել այդ հիւանդութիւնների կողմնակի եւ անկողմնակի վարակումից։

Այդ տեսակէտից առաջին նշանակութիւն ունեն լաւ կազմված ժողովրդական բրօշիւրները եւ կօնգրէսը խոստանում է շուտով հրատարակել ծրագիր, թէ ինչպէս պէտք է կազմված լինեն այդ բրօշիւրները։ Ցանկալի էր, որ ժողովրդական առողջապահութեամբ զբաղվող մեր բժիշկները հետեւէին Բրիւսէլի կօնգրէսի գործունէութեան եւ օգտվելով նրա ծրագրից, մեր երկրի ժողովրդի համար եւս կազմէին համապատասխան բրօշիւրներ եւ դրանով նպաստէին սիֆիլիսի եւ վեներական ախտերի զարգացման դէմ մաքառելու գործին։ Հ. Ա.

ՆԱՄԱԿ ՂԱԶԱԽԻ ԳԱՒԱՌԻՑ

Վերին Կարմիր-Աղբիւր գիւղ, օգոստոսի 20-ին

Մեր Շամշադինի գաւառամասի հունձը վերջացաւ։ Այս տարի հացահատիկների բերքը այնքան առատ է, որ ծերերը անգամ չեն յիշում այսպիսի առատութիւն։ Բայց մի քանի գիւղեր, որոնց թւում եւ Կարմիր-Աղբիւր գիւղը, անցեալ տարի կարկտահարութեան պատճառով զրկված լինելով բերքից, շատ դժուարութիւնով հազիւ հազ քիչ սերմացու էին ձեռք բերել ցանել, այն էլ շատ վատ տեսակից. եթէ լաւ սերմացու ցանած լինէին, այն էլ այնքան, որքան որ սովորաբար միշտ ցանելիս են եղել, գուցէ այս տարվայ բերքը մի քանի տարի բաւականութիւն տար։ Բայց դժբախտաբար շատերի բերքը մինչեւ նոր հունձը իրանց բաւականութիւն չէ տալու, էլի ստիպված պէտք է լինեն ծանր տոկոսով փող վերցնել տալ, հացի, մանաւանդ որ անցեալ տարվայ հացի համար վերցրած պարտքերն էլ մեծ մասամբ հացահատիկներով պէտք է վճարէին։

Կարմրուկը նորից գլուխը բարձրացրել է եւ էլի սկսել է իր առատ հունձը, չը նայելով որ անցեալ ձմեռ էլ պակաս տեղ չը թողեց, ամեն տանից մէկ երկու, մինչեւ անգամ մի քանի զոհ տարաւ։ Մենք գաւառական բժիշկ ունենք, բայց երբ որ մարդասպանութիւն է պատահում գիւղերում, այն ժամանակն է նա բարեհաճում գիւղը գալու քննելու համար։ Իսկ հիւանդութեան դէպքերում նա իրան պարտաւոր չէ համարում գալ եւ խեղճերին օգնութեան հասնել։

Մեզանում կարծես քիչ էր գողութիւնը, ամենասոսկալի մի չարիք էլ եկաւ գիւղացոց քաշած զրկանքների պակասը լրացնելու։ Այժմ էլ սկսել են խոտի եւ ցորենի դէզեր կրակ տալ, այս քանի օրերումս երկու այդպիսի դէպք պատահեց Թուրքերի մէջ։

Անցեալ շաբաթ մեր գիւղից կէս վերստ հեռու երեք զինված Թուրքեր յարձակվեցին մեր

ԹԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆՈՒՄ

(Ուղեւորի թռուցիկ տպաւորութիւններ)

II

Սալմաստի 12 մեծ գիւղերից միայն երկու տեղ փոքր ի շատէ բաւարար դպրոց կայ, միւսները զուրկ են դպրոցից։

Դրանս արդէն վերջացրել էի, երբ Դիլիմանից (Սալմաստի կենտրօնական քաղաքն է) եկողները քրդական մի նոր արշաւանքի լուր բերին։ Յայտնի Շարաֆ-բէկի քրդերից մօտ 60 ձիաւոր ցերեկով յարձակվում են Խօյի արեւմտեան կողմը ընկնող մի քանի գիւղերի վրա, թալանում են, մի քանիսին սպանում եւ նախիրները տանում։ Մի ուրիշ քրդական ցեղ, Մամադիներ անունով, որը Շարաֆ-բէկի հետ թշնամի է լինում, իմաց է տալիս Դիլիման՝ Շահ-Զադէին (երկրի նահանգապետին)։ Վերջինս կառավարութեան մի քանի ձիաւորներով մամադիների առաջնորդութեամբ յանկարծակի շրջապատում է աւազակ քրդերին Դերիկի վանքին մօտիկ Ղանլի-Դարա անունով մի ձորում եւ յարձակվում գործում այն ժամանակ, երբ քրդերը իջած հանգստանալիս են լինում։ Աւազակներից սպանվում են 22—24 մարդ։ Երեքին կենդանի են բռնում եւ երկու կտրած գլուխներ բերում են Դիլիման։ Թալանը յետ են դարձնում։

Այս դէպքը գիւղացիներին շատ է անհանգստացնում, սպասում են քրդերի նոր արշաւանքներին եւ կարծում են, որ անպատճառ նրանք վրէժխնդիր կը լինեն եւ աւելի մեծ վնասներ կը հասցնեն։ Լուր է պտտում, որ Շարաֆ-բէկը, որպէս թէ, 600—700 ձիաւորով պատրաստվում է արշաւել Սալմաստի վրա։

Հասել եմ Խօյ։ Չը նայելով, որ երեք շաբաթից աւել է արդէն այստեղ եմ, բայց էլի չեմ հաւատում, թէ ես Սալմաստից ապահով հասել եմ այստեղ, այնքան էի ես թէ Սալմաստում եւ թէ ուրիշ տեղերում զանազան առասպելներ լսել Խօյի ճանապարհի վտանգների մասին։ Մանաւանդ վերջին քրդական թալանից յետոյ այնպէս էին ներկայացնում, որպէս թէ արդէն Խօյի եւ Սալմաստի միջի հաղորդակցութիւնը առժամանակ ընդհատվել է։

Սալմաստից մենակ ճանապարհվեցի մի պահապանի հետ, որին ռուսաց ագէնտները դրել էին ինձ հետ. բայց ճանապարհին նկատելով նրա հետզհետէ սաստկացող վախը քրդերի երկիւղից, ես հաստատ համոզված էի, որ մի քրդի փաթեթ տեսնելուն պէս՝ մինչեւ Դիլիման մէկ պիտի փախչէր, թէկուզ հազար ինձ պէս «արբաբներ» (պարոններ) կոտորվէին։

Առհասարակ այս կողմերում քրդերից շատ են վախենում, եւ դա իր հիմքն ունի։ Գարունը բացվելուն պէս՝ քուրդը սպառազինված իր ձիու վրա սար ու ձոր է ընկնում եւ կողոպուտ փնտռում. շատ յաճախ նրանք փոքրիկ խմբակներ են կազմում, օր ցերեկով յարձակվում են մի որ եւ է գիւղի վրա եւ նրա հօտը կամ նախիրը առաջները արած՝ տանում։ Այդպիսի յարձակումներ սովորական բան են, եւ տարի չէ անցնում, որ մի քանի գիւղեր քրդի թալանին չենթարկվեն։ Այս տարի Խօյի շրջանում, կարծեմ, այս երրորդ դէպքն էր, երբ 24 հոգի կոտորվեցին։ Ազգաբնակութիւնը զէնք չունի, որ դիմադրէ, իսկ կառավարութիւնն էլ շատ չի հոգ տանում ժողովրդի պաշտպանութեան համար։

Սալմաստից Խօյ տանող ճանապարհը իսկապէս բաւական երկիւղալի է. համարեա ճանապարհի կէսը բռնում է Խօյի «Գեադուկը», որը անցնում է լեռների միջով եւ զանազան բլուրներից կազմված շղթաներ ու ձորեր միմեանց կտրատում են եւ մեծ յարմարութիւն տալիս այդ տեղերը աւազակների բուն դնելուն. մի կողմից էլ նպաստում է այն հանգամանքը, որ այդ լեռների միւս կողմում ապրում են զանազան քուրդ ցեղեր։ «Գեադուկի» միւս բերանում ճանապարհի վրա կայ մի «ղարաուլխանայ» (պահապանների տեղ)։ Պարսից կառավարութիւնը որպէս թէ այդտեղ մի քանի ձիաւոր է դրել ճանապարհորդներին պաշտպանելու համար, բայց քրդերից յետոյ գլխաւոր թալանողները սրանք են լինում. պատահում է, որ դրանք առանձին կապ են հաստատում քրդերի հետ։ Եթէ իրանց ասածին մարդ չէ ճանապարհորդը (այսինքն եւրոպական հագուստով է) միայն բաւականանում են մի «անամով» (նըւէրով)։

Սալմաստից մինչեւ Խօյ 6—7 ժամվայ ճանապարհ է։ «Գեադուկը» անցնելուն պէս ճանապարհորդի առաջ կը բացվի մի փոքրիկ դաշտ. դա Խօյի դաշտն է, որի միջով հոսում է Կոտուր-Ջայը եւ որին համարում են Տըղմուտ գետը. գետի ափին, քաղաքից երկու վերստ հեռաւորութեան վրա, կայ մի մատուռ, որտեղ ասում են, գտնվում է Վարդան Մամիկոնեանի գերեզմանը։ Ոմանք Աւարայր դաշտը փոխադրում են Մակու եւ Մակուի գետը համարում Տղմուտը։

Խօյ քաղաքը զետեղված է համանուն դաշտի հիւսիս-արեւելեան մասում։ Միջնադարեան քաղաքների նման Խօյը շրջապատված է միջակ բարձրութիւն ունեցող պարիսպներով, իսկ պարիսպների շուրջը դրսի կողմից փորված է 5—6 արշին լայնութեամբ եւ $3^{1}/_{2}$—4 արշին խորութեամբ մի փոս։ Բուն քաղաքը համարվում է պարիսպների միջինը, որը բերդ է կոչվում։ Բերդի մէջ տները մի յարկանի, անշուք, փողոցները նեղ, կեղտոտ, եթէ տների շատութիւնը չը լինէր, կարելի էր մի հասարակ գիւղ համարել։ Քաղաքը մօտաւորապէս ունի 30—35,000 բնակիչ, մօտաւորապէս եմ ասում, որովհետեւ վիճակագրութիւն կամ սրա նման մի բան դեռ անծանօթ է պարսիկներին։

Հայերը ապրում են բերդից դուրս, որ «թաղեր» է կոչվում, դրանք ընդամենը 115 տուն են. թաղերը ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ մի մի փոքրիկ գիւղեր։ Տները շատ հասարակ են, միայն մի բան լաւ է, որ իւրաքանչիւր տունը ունի իր պարտէզը. երեւում է, որ առաջ այդ թաղերը քաղաքի այգիներն են եղել։ Բայց քաղաքացիք այնքան անշնորհք են, որ համարեա չեն մշակում իրանց պարտէզները եւ կարգին չեն օգտվում։

Խօյի հայերը բոլորն էլ արհեստաւորներ են,

գիւղացի մի որբ տասն եւ եօթը տարեկան պատանու վրա, որ դաշտից խուրձ էր բերում, եւ խլեցին տարան նրա երեք հատ ամենաընտիր եզները, որոնցից իւրաքանչիւրը արժէր յիսուն րուբլի։ Թէեւ Թուրքերին ճանաչում են, բայց չեն համարձակվում գանգատվելու, Թուրքերը պահանջել էին երեսուն րուբլի, որ եզները յետ դարձնեն։ Խեղճի մայրը գնաց տոկոսով փող վեր առաւ եւ մի երկու մարդկանց ձեռքով ուղարկեց Թուրքերին, որ եզները բաց թողնեն. բայց փողն էլ եզների մօտ գնաց պրծաւ։ Իսկ երբ գիւղի ազդեցիկ մարդկանց ասում էք, թէ ինչու չէք խեղճ որբի համար մի բան անում, եզներն էլ գնացին, փողն էլ, պատասխանում են, «Ա քե մատաղ, բա տեսնում չես, որ տանող տանողի ա, ու ամեն մարդ իրա գլխի փափաղն ա ղայիմ պահըմ, ես ոնց անեմ, քինամ իմ ապրանքն էլ հարամի անեմ»։

Օգոստոսի 10-ին տեղիս ամարանոց եկած պ. Մարտիրոս Շահնազարեանցը մեր գիւղի հասարակութիւնը մէկ տեղ հրաւիրեց եւ գիւղական ամբարի օգտաւէտութեան մասին շատ օրինակներով երկար խօսեց ու յորդորեց, որ իրանք էլ գիւղական ամբար հիմնեն, ինքն էլ խոստացաւ այդ բանում օգնել եւ ձեւը սովորացնել։ Գիւղացիները համակրութեամբ ընդունեցին այդ առաջարկութիւնը, իսկ մեր գիւղացի Մուրադ Դարբինեանցն էլ մէկ լաւ սենեակ անվարձ, մէկ տարի ժամանակով, տուեց ամբարի համար եւ այն տեղը չորս մարդ ընտրեցին կառավարիչ եւ հաշւապահ։ Եթէ մեր միջից չորս հոգի մարդիկ չը խափանեն այս օգտաւէտ գործը, յուսով ենք, որ ապագայում մեծ օգնութիւն կարող է տալ գիւղին, մանաւանդ անցեալ տարվայ նման տարիներում, երբ ամբողջ գիւղի ցանքսերը կարկուտին զոհ գնացին եւ գիւղացիները մնացին առանց սերմացուի։

Շամշադինեցի

ՆԱՄԱԿ ՋԻՒԱՆՇԻՐԻ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Մեծ-Շէն գիւղ, օգոստոսի 22-ին

Մեծ-Շէն գիւղի եկեղեցին, որ շինված է մօտ 40 տարի սրանից առաջ, ներկայումս խարխուլ վիճակի մէջ է գտնվում. վաղուց սպասվում է՝ որ այսօր կամ վաղը կը փլվի։ Քանի մի տարի սրանից առաջ գիւղի ինտելիգենտ երիտասարդները, երկիւղ կրելով որ եկեղեցին յանկարծ կարող է փլվել եւ մարդկանց վնասել, դիմել էին հոգեւոր կառավարութեան եւ եկեղեցին մի առժամանակ փակված մնաց։ Ժողովուրդը, տեսնելով եկեղեցու արտաքին եւ ներքին բարեզարդութիւնից զուրկ լինելը, սառել էր եկեղեցուց եւ միանգամայն մոռացել նրան։ Այդ դրութեան մեծապէս նպաստում էր նաեւ վերջին տարիների անբերրիութիւնը, որը գիւղացիների մէջ «հալ» չէր թողել՝ մտածելու որ եւ է հասարակական գործի մասին։ Մի կողմ թողնելով տնտեսական քայքայուն վիճակը, այս էլ պէտք է իմանալ, որ այժմեան ժամանակներում եկեղեցի շինելու չափ մի մեծ գործ՝ անկարող է առաջ գնալ առանց արտաքին օգնութեան եւ կամքի տէր նախաձեռնողի, որի պակասութիւնը միշտ զգալի է մեր գիւղերում։

Թէ այս տարվայ տնտեսական բարեյաջող դրութեան եւ թէ գիւղը ամարանոց եկած մի խումբ տեղացի ինտելիգենտների շնորհիւ, նոր եկեղեցի կառուցանելու հարցը հրապարակական քննութեան ենթարկվեց ներկայ ամսի 19-ին։ Գիւղական ժողովում, որին ներկայ էր Մեծ-Շէնացի ինժեներ Բ. Բէգնազար-Իւզբաշեանցը, մի քանի ծրագիրներ առաջարկվեց։ Պարոնը յայտնեց, որ ինքն էլ մտադիր է եղել եկեղեցու կտուրը ծածկել թիթեղով, բայց՝ ծանօթանալով շինութեան հետ՝ այդ նորոգութիւնը համարում է կորած ծախս եւ աւելի նպատակայարմար է՝ շինել նոր եկեղեցի, խոստանալով, որ ինքը յանձն է առնում պատրաստել եկեղեցու յատակագիծը, հաստատել տալ եւ հոգալ շինութեան բոլոր ծախսերը միայն այն պայմանով, որ գիւղացիք էլ իրանց կողմից հոգան բոլոր նիւթերը։ Գիւղացիները ուրախութեամբ եւ մեծ շնորհակալութեամբ ընդունեցին այդ պայմանը, մանաւանդ որ շինութեան նիւթերի մեծ մասը արդէն կը գոյանայ հին եկեղեցուց, իսկ պակասը շատ հեշտութեամբ կարելի է ձեռք բերել գիւղի շրջականներից։ Որոշվեց՝ որ եկեղեցին դրսից լինի միանգամայն սրբատաշ քարից եւ գմբէթաւոր։

Եկեղեցու շինութեան հարցը սկզբունքով աջող լուծելուց յետոյ, մնում էր տեղի հարցը, որը բազմատեսակ քննութեան եւ վէճերի առիթ եղաւ։ Հին եկեղեցին գտնվում է գիւղի կենտրոնում եւ հիմքը քարի վրա է։ Երկար խորհրդածութիւններից յետոյ գիւղական ժողովը եկաւ այն եզրակացութեան, որ եկեղեցին պէտք է շինել իր նախկին տեղի վրա, որը մի քանի առաւելութիւններով հանդերձ շատ փոքր է։ Հինգ-վեց հազար րուբլի ծախսել եւ եկեղեցին այդպիսի փոքրիկ տեղի վրա շինել՝ այնքան էլ խելացի բան չէ։ Գիւղական ժողովը դիմեց եկեղեցու շուրջը տներ ունեցող գիւղացիներին, խնդրելով՝ ըստ կարողութեան, հողեր նուիրել եկեղեցուն։ Խնդիրը առանց հետեւանքի չը մնաց։ Սանջան եւ Յովակիմ Տէր-Դանիէլեանները իրանց բագերի մի մասը նուիրեցին մի այնպիսի ջերմեռանդութեամբ, որ զարմանալի էր... խեղճերը ուղղակի զրկվում էին իրանց բագից։ Այդպէս չը վարվեց սակայն տեղական մի աբլակատ, որը իւրացրել է եկեղեցու արեւմտեան կողմում գտնվող գետինը։ Ժողովի ժամանակ նա յայտնեց, որ իսկապէս մեղաւոր է հասարակութեան առաջ, սեփականել է եկեղեցու հողը եւ այժմ պատրաստ է համակերպվել գիւղական ժողովի ամեն մի որոշման... բայց երբ հրապարակ եկաւ «թղթի ստորագրութիւնը», որով որոշված գետինը (մօտ 20—30 րուբլի արժողութեամբ) պիտի նուիրվէր եկեղեցուն, պարոնը, զանազան մեծամեծ ծրագիրներ առաջարկելով, կարողացաւ հրաժարվել իր խօսքից։ Մենք հաւատացած ենք, որ պարոնը այդ չնչին գետինը կը նուիրէ եկեղեցուն, սակայն յետաձգումները եւ քաշքշուկները բոլորովին աւելորդ են. հազիւ հազ մեր ժողովուրդը վճռել է եռանդով գործի կպչել. ինչու խոչընդոտ լինել հասարակաց գործին...

Մ. Եսայեան

ՆԱՄԱԿ ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Խնձորէսկ գիւղ, օգոստոսի 15-ին

Երկրագործութիւնը, անասնապահութիւնը, որոնք կազմում են գիւղական համայնքի ապրուստի միակ միջոցը, տարաբախտաբար, տարէց տարի ընկնում են Զանգեզուրի գաւառում։ Արդեօք Զանգեզուրի գաւառացին էլ ասելու է միւս գաւառացիների պէս. «Այստեղ հունձը վերջացած է, կալ ու կուտն էլ վերջանալու վրա է»։ Ի՞նչ է ցանել նա, որ ինչ հնձէ։

Եթէ առիթ ունենանք, ընթերցող, հունձի ժամանակ մտնել Զանգեզուրի գաւառի դաշտերը, ձեր աչքի առաջ կը բացվի մեռելութեան հոտ փչող գերեզմանոցի մի պատկեր։ Գաւառի համարեա ամբողջ դաշտերը մատնված են ամայութեան, անմշակ են. հովիտներում, լեռներում չեն երեւում ոչխարի հօտեր, եզներ, կովերի նախիրներ, միայն տեղ-տեղ աչքի են ընկնում հացաբոյսի արտեր՝ մէկից մինչեւ երեք հնձւորներով, մինչդեռ այդ ժամանակ Երեւանի, Շիրակի եւ միւս շատ գաւառների ժրաջան հողագործ գիւղացու ամբողջ ընտանիքը մրջիւնի եռանդով վխտում է դաշտերում՝ ամեն մէկը իրան համապատասխան հնձւորի գործիքով։

Այս ինչ չարիք է, որ այս աստիճան վհատեցրել, սառեցրել է վաղեմի հողագործ հայ գիւղացուն երկրագործութիւնից եւ անասնապահութիւնից, քանի որ Զանգեզուրի գաւառն ունի ընդարձակ արգաւանդ դաշտեր երկրագործութեան համար, խոտաւէտ արօտատեղեր, անտառապատ լեռներով՝ անասնապահութեան, մեղուաբուծութեան համար, թթենու ճոխ այգիներ՝ շերամապահութեան համար։

Տասնեակ տարիներից աւելի է, ինչ Զանգեզուրի համարեա ամբողջ ազգաբնակութեան մէջ մի տեսակ ախտ է դարձել օտարութիւն գնալու սովորութիւնը։ Հազարաւոր ուժեղ ձեռքեր, թողած երեսի վրա տուն, տեղ, ընտանիք, օր ըստ օրէ մղվում են դէպի Սեւ քաղաքը՝ հեշտ փող վաստակելու երեւակայութեամբ, ուր դեգերվում են երկար ու ձիգ տարիներ։ Դժոխային աշխատութիւնը, անմաքուր կեանքը հալ ու մաշ է անում ազատ դաշտի առոյգ զաւակներին։ Շատերը վարակվելով զանազան ցաւերով, հիւանդանոցներում մեռնում են անտէր-անտիրական։ Շատ շատերի կամ ձեռքը, կամ ոտքը, կամ մի որ եւ է անդամը խլում է մեքենան. իսկ հայրենիք վերադառնում են մեր օտարութեան մէջ աքսող եղբայրները միմիայն այն ժամանակ, երբ այլ եւս բոլորովին անընդունակ են դառնում Բալախանիի եգիպտական ծառայութեան՝ վերադառնում են... բայց ոչ այնպէս առողջ, զուարթ, ինչպէս թողել էին տունը, այլ ուժաթափ, թօշնած ու իրանց ներկայութեամբ բազմապատկում են առանց այն էլ մինչեւ կոկորդը թշուառութեան մէջ խրված ընտանիքի հոգսերը։

Այս բոլոր ասածներիս իբրեւ պարզ ապացոյց կարող է ծառայել Խնձորէսկ գիւղը, որ Զանգեզուրի գաւառի ամենամեծ գիւղն է։ Նա բաղկացած է 863 ծուխից մօտ 5,200 հոգի բնակիչներով։ Այս տարվայ բոլոր ցանքսը եղել է ընդամենը 850 օրավար տեղ (մի օրավարի վրա ցանվում է 7—8 պուդ ցորեն)։ Ունի 500-[...] չափ կով, 1,200 ոչխար եւ 500 լուծ եզ։ Ներկայումս Խնձորէսկ գիւղից գտնվում են օտարութեան մէջ 1,300 հոգուց աւելի թէ Բալախանում, թէ միւս տեղերում։ Անցեալ 19[...] թւականի նոյեմբեր ամսում զինուորագրութեան համար Խնձորէսկ գիւղի 83 տղաներ բերել տուին Բալախանուց։

Երբ պէտք է օտարութեան մէջ տառապ[...] հայ գիւղացին ձեռք վերցնէ թունաւոր Բ[...] փառական կեանքից, որի մէջ չը կայ ընտան[...] կամ միրթարութիւն, կնոջ, զաւակի գուրգուրանք, ազգականների մտերմութիւն։

Շիրակունի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Թիֆլիս, սեպտեմբերի 3-ին

Գաղթականների գնալով մեր առաջ բացվե[...] կեանքի ազեղ տեսարաններից մէկն եւս, [...] համարեա ոչ մէկի ուշադրութեան չարժանացաւ. այդ գործատէրերի վերաբերմունքն է դէպի մեր խեղճ, մշակ դասակարգը, որից եւ կազմված էր մեր գաղթական եղբայրների մե[...] մասը։ Շատերը այդ գործատէրերից չէին վ[...]րում իրանց մօտ ամիսներով ծառայած մշակ պանդուխտների վարձը, որով եւ պատճառ դա[...]նում նրանց ուշանալուն։ Բայց միթէ միա[...] դրանց վարձը չեն տալիս մեր աղաները. [...] դրանք այդպէս վարվում են համարեա բո[...] իրանց մօտ ծառայողների հետ. կան ի հարկ[...] բացառութիւններ։

Փորձի համար մի կիրակի առաւօտ մի-երկու ժամ կանգնեցէք նոր շինվող տների տէրերի կամ նրանց կապալառուների առաջ եւ դուք ներկայ կը լինէք վերին աստիճանի անխիղճ տեսարանի։ Կանգնած են զանազան արհեստ[...]որներ... Ահա հիւսնը, ձեռքերը շարժելով մօտենում է աղային։ Աղան ժպիտը երեսի[...] քաղցր բարեւում է ու քէֆը հարցնում, ապա սրախօսութիւններ անելով, վերջը յայտնում է, որ այսօր փող չէ ստացել, թող վաղը գայ եւ հաշիւը ստանայ. իսկ վաղը ինքը ո՞վ է իմանում որտեղ պէտք է լինի. Հիւսնը հեռանում է գլուխը շարժելով եւ քթի տակը ինչ որ փնթփնթալով... մօտենում է որմնադիրը, նրան էլ մի սուտ ասելով է հեռացնում. ապա գալիս է փականագործը իր կոշտացած ձեռքերով. սրա[...] ասում է, որ երեկոյեան գայ։ Սա փորձում է մի փոքր ընդդիմադրել հաշիւը ստանալու համար. չէ՞ որ այսպիսի խաբէութիւններ առաջինն ու երկրորդը չեն. բայց ոչինչ չէ օգնում, աղան ձեռքով շարժում է անում ու հեռանում նախաճաշիկ վայելելու. փականագործը էլ սպասում է, ապա ձեռքերը թափէթափ տալով ու հայհոյելով հեռանում։ Մշակները եւ ուրիշ աշխատաւորները դեռ դուրսն են։ Ժամը 12-ն է, աղան չէ երեւում. նա հանգիստ իր գործին է, կնոջ կամ երեխաների հետ մասլահաթ անում եւ կաթնով սուրճ կարկանդակի հետ անուշ անում։ Նրա ինչ պէտքն է, թէ իրան դուրսը քաղցած մշակներն են սպասում, իսկ հեռու, մութ նկուղներում այս վերջինների ընտանիքները, որոնք չլինքները ծռած աշխատաւորին են սպասում, որ իրանց համար մի կտոր հաց կամ միս բերէ։

Բայց ահա դուռը բացվեց. սիրուն, գանգրահեր փոքրիկ աղան դուրս եկաւ։ Նա նայեց մ[...]շակներին, կարծես նրա փոքրիկ սիրտը գթ[...] նրանց վրա եւ նա խղճալի ձայնով ասում է. «Հա[...]

գլխաւորապէս հիւսներ, վաճառականութեամբ կամ երկրագործութեամբ պարապողներ չը կան։ Չը նայելով երկրի բերքերի առատութեանը, էժանութեանը՝ տեղացի հայերը շատ աղքատ են, շատ քչերն են, որ պարտք չունեն եւ դրանք հարուստ են համարվում։ Աւելի լաւ ճանաչողներին եմ ես հարցրել դրանց այդ աղքատութեան պատճառը, նրանք ծուլութեան են վերագրում. քաղաքի հայերը կառավարութեան հարստահարութիւններից էլ ազատ են, բայց էլի չեն կարող ուղղվել։

Պարսկաստանի ոչ մի տեղի ժողովուրդը, գոնէ իմ տեսածների մէջ, այնքան անգոյն, առանց որ եւ է ձգտումի չէ, որքան Խօյի հայ ժողովուրդը։ Հայը առհասարակ ամեն տեղ, ամեն մի նպաստաւոր կամ աննպաստ պայմանում, իր գլուխը պահում է, նոյն իսկ շատ անգամ մրցում է բուն տեղացիների հետ, նա ցոյց է տալիս զարմանալի ընդունակութիւններ, բայց Խօյ քաղաքի հայի վերաբերմամբ այդ չէ կարելի ասել։ Դուք չէք գտնի այստեղ հայկական այնպիսի կեանքի կտրուկ գծեր, որոնք ձեզ միանգամից հայի յատկութիւնը ցոյց տային։ Ընդհանրապէս եթէ հայը, գլխաւորապէս պարսկահայը, թուրքական ազդեցութեանն ենթարկված է, իմ կարծիքով, խօյեցի հային այդ կողմից առաջին տեղը պիտի տալ։ Այն դանդաղութիւնը, անշարժութիւնը, որոնցով շատ հարուստ է Պարսկաստանը, դուք այնքան առատութեամբ ոչ մի հայի մէջ չէք գտնի, բացի այս քաղաքի հայից։ Հետաքրքրվել այս կամ այն խնդրով դեռ անծանօթ է խօյեցու համար։ Ոչ մի ձգտում չէ նկատվում փոփոխութիւն մտցնելու այդ ճահիճ կեանքի մէջ. կարծեմ միմիայն այստեղի մի բուռն հային կարելի է թուրքերի արժանաւոր հայրենակիցները համարել։

Քաղաքի շրջակայքում կան մի քանի հայ գիւղեր. ես գտայ այդ գիւղերը աւելի մխիթարիչ երեւոյթի մէջ։ Նրանք գոնէ հարցնում, հետաքրքրվում էին ազգի խնդրով, դպրոցով, այս կամ այն ակնկալութիւնը ունեն, մի գիւղ նոյն իսկ իր կարողութեան համեմատ մի ուսուցիչ է ուզում եւ հարց դնում, եթէ իրանց չարունակ ուսուցիչ չը տրվի, մի տարով չեն ցանկանայ պահել եւ այլն, իսկ այսպիսի ոչ մի երեւոյթի քաղաքում չը պատահեցի։ Ներկայումս Պարսկաստանի բոլոր քաղաքների, գաւառների մէջ մի տեսակ շարժում կայ դէպի կրթութիւնը, առաջադիմութիւնը, ամենքը արթնանալու նշաններ են ցոյց տալիս, իսկ այդ «կայծերից» դեռ այս մթնոլորտը չէ թափանցել։

Գուցէ մամուլի միջոցով ընթերցողը աւելի ծանօթ լինի Սալմաստի հայերի կեանքին, այդ պատճառով ես համեմատութեան մէջ դնելով Խօյը այդ հարստահարված գաւառակի հետ՝ ամեն կողմից բարձր գտայ Սալմաստը։ Այնտեղ քիչ թէ շատ կարելի է հասարակական կեանքի նշոյլ գտնել, դպրոցի գոնէ պատկեր տեսնել, իսկ այստեղ դեռ խորթ են այդպիսի բաները։

Այս քաղաքը որպէս թէ մի դպրոց ունի, ես մի երկու խօսքով ասեմ, թէ ինչ բան է այդ դպրոց կոչվածը։

Ընդհանրապէս Պարսկաստանի դպրոցական գործը ողորմելի վիճակի մէջ է, իսկ նրա մի անկիւնի՝ Խօյի դպրոցական գործը դեռ խալիֆայական վիճակի մէջ է։ Շրջակայքի չորս հայաբնակ գիւղերից միայն մէկը՝ Սէյդաւարը 1899 թւին, Այվազեանի օրով, մի դպրոց է ունեցել, այն էլ մէկ ու կէս տարի գոյութիւն ունենալուց յետոյ խափանվել է։ Այս տարի նորից այդ գիւղը կունենայ իր դպրոցը եւ ո. ուսուցիչը, որը արդէն հրաւիրված է, մնացածները դեռ մինչեւ այժմ դպրոցի երես տեսած չեն։ Իսկ քաղաքն ունի մի դպրոց, որի մասին կարծեմ թոյլ կը տրվի ինձ ասել, «եղած չեղած մէկ հաշիւ է»։ Դպրոցի շինութիւնը մի մութ սենեակից է բաղկացած, որը ունի երկու փոքրիկ պարսկական պատուհաններ, գոյնզգոյն մանրիկ ապակիներով, որոնց մի մասն էլ տեղը թուղթ կամ տախտակէ փակցրած։ Այդ սենեակում հաւաքվում են իրար գլխի 60—70 աշակերտներ զանազան հասակի եւ գիտութեան, դրանց դասաւանդում է մի ուսուցիչ։

Դպրոցը չունի որ եւ է ծրագիր, որով ուսուցիչը առաջնորդվի, չունի քարտէզներ եւ անհրաժեշտ դպրոցական պիտոյքներ։ Այս տարվայ ուսուցիչը մի աղբակեցի երիտասարդ է նոյն տեղի ինչ որ դպրոցում սովորած։ Յուլիս ամսվայ վերջերին դեռ դասերը շարունակվում էին (այստեղի շոգը կարող է մրցել Կովկասի ամենաշոգ երկրների հետ), որովհետ[...] հոգաբարձութիւնը նոյեմբերին [...] դեկտեմբերին է ուսուցիչ վարձել եւ ցանկանում անպատճառ ուսումնական տարին՝ ինն ամի[...] լրացած լինի։ Խօյ քաղաքի հայերը, եթէ ցանկանան, կարող են տարեկան 300—400 րուբլի դպրոցի վրա ծախսել (իւրաքանչիւր տան գլուխ ընկնում է մօտ 2 ր. 70 կ.—3 ր. 40 կ.) եւ մի կարգին դպրոց պահել։ Իսկ եթէ դարձեա[...] կը շարունակեն իւրաքանչիւր տարի սպասել մի պատահական մարդի, որպէս զի «էժան» վարձեն, դպրոցի վիճակը այս կը լինի եւ ժողովուրդը ի հարկէ կարող է սառել դպրոցից եւ նրա վրա ուրիշ աչքով նայել։

Չը գիտեմ երկա՞ր պիտի շարունակվի Պարսկաստանի գաւառական կրթական գործը այ[...] վիճակի մէջ մնալ. արդեօք մեր Կովկասի կենտրոններում՝ Թիֆլիսում, Բագվում այնքան է սնանկութիւնը, որ դեռ պիտի շարունակվեն մոռացութեան տրվել այս խուլ անկիւնները։ Ես հաւատացած եմ, որ եթէ մեր իւրաքանչիւր «սնանկը» իր մի որ եւ է «քէֆի» տուածը յատկացնէր պարսկահայոց կրթական գործին՝ մի մի դպրոց կպահովվէր։ Եւ գաւառները դեռ այս դրութեան մէջ, մեր «մտածողները» մասնագիտական դպրոցներ են ուզում բանալ Պարսկաստանում։ Միայն Թաւրիզի համար...

Սիր. Գրիգորեան

Խօյ.

...րկին էք սպասում, նա տուն չի գալ»։ Ուղիղ է ասում փոքրիկը, աղան յետին դռնով դուրս էր եկել ու գնացել։ Մշակները չփոթվում են. ինչ անեն. դարձեալ սպասում են, բայց քաղցածութիւնը ստիպում է նրանց գնալու, երեկոյեան դէմ վերադառնալու, որ լսեն, թէ «աղան քնած է»... Իսկ նոր չինութիւնները աղան րիւն քրտինքով շաղախված, սունկի նման, ամեն օր բուսնում են... ո՞ւմ ինչ հոգն է, թէ ինչ ...ծինքներով...

Արդէն գիշերվայ ժամը 11-ն է, խեղճ ծառան ...հանոցում աչքերը ծանրացած աղային է սպասում։ Նա առաւօտեան ժամը 6-ից գործի է, ...հետեւապէս ամբողջ 17 ժամ է, որ նա ոտքի վրա այս ու այն կողմն է գնում։ Նրա մարմինը թուլացել է, ոտքերը այլ եւս չեն շարժվում, քունը տանում է, բայց իրաւունք չունի քնելու. կարող է աղան գալ ու զանգը քաշել. ...յ ինչ պատասխան տայ։ Նա նստում է եւ ...ւմ ննջել, բօպէ առ բօպէ վեր թռչելով եւ աչքերը բանալով. Նա անիծում է իր ծնված ժամը, բայց աղայի ինչ հարկաւորն է, նա ստիպված նորից գառներն է գլորում կամ կաշաց մահուղի վրա կաւիճով թուանշաններ գծում. Թէ կամենում է, թող ծառան դուրս գընայ. աւելի լաւ. եօթ-ութ ամսվայ ռոճիկը իրան կը մնայ...

Բոլոր պաշտօնական տեղերում, ուր ծառայողները զբաղված են գրաւոր աշխատանքով, զբաղմունքը տեւում է 5-ից մինչեւ 7 ժամ, ...ընդմիջակի օգտվելով նաեւ զանազան տօներով։ Բայց մտէք մեր վաճառատուններին եւ գործարանների գրասենեակները եւ դուք կը տեսնէք այնտեղ մարդիկ, որոնք ամբողջ 12—14 ժամ անդադար գրում են եւ հաշւում։ Նրանց ուղեղը այլ եւս ընդունակ չէ մտածելու, այլ մեքենայաբար միայն մատներ են շարժում մերթ թղթի եւ մերթ համրիչի վրա։ Այդ դեռ բաւական չէ։ Շաբաթվայ ամբողջ վեց օրը աշխատելուց յետոյ, եօթներորդ, կիրակի օրն էլ հանգստութիւն չեն ունենում. շատերը ստիպված են դարձեալ գործի գնալու եւ մինչեւ ժամը 12-ը ծառայելու։ Իսկ երբ ամիսը կը լրանայ եւ ռոճիկ տալու ժամանակը կը գայ, ...աղաները տհաճութեամբ եւ փնփնթալով նրանց քրտինքի վարձը ձգում են առաջները, ինչպէս ...շի կտորը շանը։ Զէ՞ որ այս խեղճ ծառայողները իրանց տեսական ոչ մի օգուտ չեն ...ւել, այլ միայն թուղթ են մրոտել...

Բայց միթէ այսպիսի աննշան երեւոյթների վրա հարկաւոր է ուշադրութիւն դարձնել։

Ե. Շահնազարեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Բիբի-Էյբաթ, օգոստոսի 29-ին

Խնդրեմ թոյլ տաք «Մշակի» միջոցով դիմելու Րաֆֆիի ժառանգներին։

1897 թւին կարդալով «Մշակի» էջերում յայտարարութիւն Րաֆֆիի գրքերի բաժանորդագրութեան մասին, ուրախութեամբ ուղարկեցի բաժանորդագինը—վեց րուբլի եւ ստացայ մի նամակ, որով յայտնում էր Արշակ Մելիք-Յակոբեանը, թէ ստացված է բաժանորդագինը, ...ս մտցրված եմ բաժանորդամատեանում 450/311 համարի տակ եւ գրքերը յաջորդաբար ...լոյս տեսնելուն պէս կուղարկվեն ինձ։ Մինչեւ ...օրս էլ սպասում եմ եւ խոստացած գրքերից ...ոչ մէկն էլ չեմ ստանում։

Համբերութեանն էլ չափ ու սահման կայ։ Մինչեւ երբ պէտք է սպասենք։ Կարծեմ, որ միայն ես չեմ այս դրութեան մէջ։

Մ. Խ. Մարտիրոսեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պարսից Շահը Անդրկովկասեան երկաթուղու Բալաջարի կայարանը կը հասնի սեպտեմբերի 8-ին, առաւօտեան 9 ժամին։ Նորին մեծութիւնը այդ կայարանից իսկոյն ճանապարհ կընկնի Բագու, ուր կիջեւանէ Թումանեան եղբայրների տանը եւ ապա կուղեւորվի Պարսկաստան։

—

Սեպտեմբերի 4-ին Ռոստով-Վլադիկավկազեան երկաթուղու «Հանքային ջրեր» կայարանը հասաւ երկրագործութեան եւ պետական կալուածների մինիստր Երմոլօվ։

—

Մեզ հաղորդում են, որ նորերումս վախճանված՝ Թիֆլիսեցի առաջին կարգի վաճառական ...գոր Մարտինիչ Յակոբեան կտակել է մի տուն Ներսիսեան դպրոցին։ Կտակած տունը, որ գտնվում է Սօլդատսկի բազարում, բաւականաչափ մեծ եւ արդիւնաբեր է։

—

Մեզ հաղորդում են, որ երկրագործութեան մինիստր Երմոլօվ ներկայ սեպտեմբերի 10-ին կը գնայ Սուխում, իսկ սեպտեմբերի վերջին կը հասնի Թիֆլիս։

—

Ստացանք պ. Ե. Դաղբաշեանի «Լիակատար բառարան, ռուսերէնից հայերէն» աշխատութեան երկրորդ պրակը (В—Д տառերը)։ Ինչպէս առաջին պրակը, այս մէկն էլ բաղկացած է 140 երեսից։ Գինն է 1 րուբլի։ Երրորդ պրակը, ինչպէս յայտարարված է կազմի վրա, լոյս կը տեսնէ նոյեմբեր ամսին։

—

Կովկասեան տնայնագործական կօմիտէտը, ինչպէս յայտնի է, մասնագէտներ էր ուղարկել՝ ուսումնասիրելու գորգագործութեան արդիւնաբերութեան այժմեան դրութիւնը Գանձակի նահանգի Շուշու եւ Զանգեզուրի գաւառներում, եւ գորգագործական-ներկարարական գործը Դաղստանի շրջանում, Երեւանի նահանգում եւ Բագուի նահանգի Ղուբայի գաւառում։ Յիշված մասնագէտները այժմ վերջացրել են իրանց վրա դրած աշխատանքն ու ներկայացրել են իրանց զեկուցումը տնայնագործական կօմիտէտին։

—

Վրաց ազնուականութեան թատրոնի վերանորոգութիւնը, համար՝ա, վերջացած է արդէն։ Մի քանի արտիստներ իշխան Ծերեթելու օպերային խմբից, որ այս ձմերային սեզօնի ընթացքում պէտք է երգէ վրաց ազնուականների թատրոնում, գտնվում են արդէն Թիֆլիսում։ Սեզօնի բացման առաջին ներկայացումը տեղի կունենայ սեպտեմբերի 15-ին։

—

«Тифл. Лист.» լրագիրը հաղորդում է, թէ մի խումբ անձինք Թիֆլիսի գնտապաններից (կապէլդինէրներ եւ շվէյցարներ) մշակել են «Թիֆլիսի կապէլդինէրների եւ շվէյցարների ընկերութեան» կանոնադրութեան մի նախագիծ՝ նման այն կանոնադրութեան, որով գործում է Մօսկվայի սպասաւորների ընկերութիւնը՝ յայտնի պրօֆէսոր Գէրիէի ղեկավարութեամբ։ Ընկերութեան նպատակն է, ինչպէս յիշված է կանոնադրութեան նախագծի մէջ, թատրոններին, ցիրկերին եւ կլուբներին մատակարարել այնպիսի ծառայողներ, որոնք կատարելապէս համապատասխանէին իրանց կոչմանը եւ որոնց բարեխղճութեան համար ընկերութիւնը պատասխանատու է՝ իր բոլոր անդամների հետ միասին։

—

ԳԵՏԱՇԷՆ գիւղից (Գանձակի գաւառ) մեզ գրում են. «Այստեղ տարածված աչքացաւը բաւական չէր, դրա վրա աւելացաւ եւ կարմրուկ հիւանդութիւնը, որը օր չէ լինում, որ երկու-երեք զոհ չը տանէ։ Երեկոյեան կարմրուկից բռնված երեխային վաղը անպատճառ պէտք է գերեզմանի մէջ դնեն։ Մի քանիսների յորդորելով՝ մեր հասարակութեան տանուտէրը յայտնեց այդ մասին, ուր հարկն է, այս քանի օրը եկաւ այստեղ մէկ բժիշկ, որ այցելեց հիւանդ երեխաներին, եւ նրանց պահպանութեան համար պատուէրներ տուեց։ Մինչդեռ պ. բժիշկը մէկ կողմից այցելում էր հիւանդ երեխատէրերի տները, միւս կողմից էլ մեր գիւղի «կուռը չափող» եւ «փալչի» կանայքը սրան նրան յորդորելով՝ բժշկից թագցնել էին տալիս հիւանդ երեխաներին, ասելով՝ եթէ բժիշկը տեսնէ եւ դեղ տայ հիւանդ երեխաներին, այն ժամանակ Աստուած աւելի կը բարկանայ մեզ վրա եւ մեր բոլոր երեխաներին կը կոտորէ։ Այսպիսով խեղճ բժիշկը հազիւ կարողացաւ գտնել մեր բազմամարդ գիւղում միայն ութ հիւանդ երեխայի, քանի որ գիւղում ոչ թէ ութ, այլ 40—50 հիւանդ երեխայք կային, որոնք այդ փալչիների ճանկերում էին գտնվում։ Բժիշկը, թողնելով գիւղը, գնաց, իսկ հիւանդութիւնը օրէ օր սաստկանում է, եւ աւելի է զոհեր տանում։ Եթէ այսպէս շարունակվի մեր գիւղում այս հիւանդութիւնը, մէկից մինչեւ վեց տարեկան երեխայ չի գտնվի մեր գիւղում։ Հրաւիրում են իշխանութեան ուշադրութիւնը»։

—

Վաղարշապատի գաւառի ԳԷՋԼՈՒ գիւղից մեզ գրում են. «Առաջիկայ հոկտեմբերի վերջին լրանում է մեր գաւառամասի միրաբի ընտրութեան երեքամեակը։ Չընայելով որ երկար ժամանակ կայ մինչեւ նոր ընտրութիւնը, արդէն սրանից 10—15 օր առաջ իրանց միրաբութեան թեկնածու կարծող պարոնները սկսել են գիւղէ գիւղ ման գալ, դիմելով իրանց սրրտին մօտ մարդկանց, խմբվում եւ սկսում են պ. թեկնածուի հաշւին բաքոսի երկրպագութիւնը. ի վերջոյ պ. թեկնածուն միրաբութեան յոյս ստացած հեռանում է. անցնում է 1—2 օր, գալիս է երկրորդ, երրորդ, չորրորդ եւ հինգերորդ թեկնածուն, բոլորն էլ այդ օրինակով մկրտվում եւ ճանապարհ են ընկնում մի ուրիշ գիւղ եւ այսպէս անվերջ։ Դա դեռ նախապատրաստական քայլն է, քանի որ դեռ այժմից յայտնի չէ, թէ ամեն մի տասն տանից որ մի մարդուն կը վիճակվի միրաբ քուէարկելու իրաւունքը։ Բայց ինչո՞ւ ձայնաւորները ինքնուրոյն եւ գիտակցական ոգով չը պիտի գործեն։ Երբ ամեն մի թեկնածուն ահագին ծախսեր է անում (200—400 ր.), յուսալով թէ իրան կաջողվի ընտրվել, որտեղից պիտի ստանայ իր այդ ծախսը—այդ թողնում եմ իմանալ ընտրող հասարակութեան»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«С. П. Вѣд.» լրագրում կարդում ենք, «Թիւրքիայի սահմանները Պարսկաստանի կողմից հայ յեղափոխականներից պաշտպանելու համար սուլթանը հրամայեց բազմաթիւ զօրաբաժիններով ուժեղացնել թիւրքական սահմանապահ գնդերը՝ պարսկական սահմանի համապատասխան տեղերում։ Մտադրութիւն կայ այդ գծի վրա շինել 35 ամրութիւններ մի առանձին մասնաժողովի ցուցումներով, որ ուղարկվում է Կ. Պօլսից։ Բացի դրանից ենթադրվում է Հասան-Կալէում նշանակել առանձին արտակարգ գործակալ։ Միւս կողմից Թէհրանի թիւրքական դեսպանը դիմեց պարսից կառավարութեան մի յայտագրով, որի մէջ ասված է, թէ հայ յեղափոխականները իրանց գործունէութիւնը կենտրոնացրել են այժմ թիւրքպարսկական սահմանագծի վրա, որի առիթով արդէն հրահանգներ են տրված Վանի նահանգապետին։ Դեսպանը խնդրում է, որ պարսից կառավարութիւնն եւս իր կողմից միջոցներ ձեռք առնի այդ յեղափոխականների դէմ։

—Բօլգարական կիսապաշտօնական «Бългapски Търговски Вѣстникъ» լրագիրը հաղորդում է, թէ բօլգարական կառավարութիւնը վերջնականապէս փակել է մակեդօնական կօմիտէտը։ Դուբնիցայի շրջակայքում, մակեդօնական սահմանի մօտ, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց այդ կօմիտէտի փոխ-նախագահ, պաշտօնաթող գեներալ Ցօնչեվին եւ Սօֆիայի մակեդօնական ընկերութեան նախագահ պաշտօնաթող փնդապետ Նիկօլօվին։ Ցօնչեվ եւ Նիկօլօվ գիշերով, զինուորական կցորդների ուղեկցութեամբ, տարվեցին Սօֆիայի կայարանը, որտեղից իսկոյն ուղարկվեցին բնակութեան համար հիւսիսային Բօլգարիա։ Այստեղ նրանց վրա ոստիկանական խիստ հսկողութիւն կը կարգվի։ Ցօնչեվ ուղարկված է Դրէնօվօ, իսկ Նիկօլօվ—Դօբրիչ։ Եթէ հաւատանք Սօֆիայի «Дневникъ» լրագրի տեղեկութեանը՝ Միխայլօվսկու մակեդօնական կօմիտէտի փակումը եւ Ցօնչեվի ու Նիկօլօվի ձերբակալութիւնը տեղի ունեցան իբր այն պատճառով, որ բօլգարական կառավարութիւնը գտել էր դաւադրութեան մի հետք, որի նպատակն էր ընդհանուր ապստամբութիւն ծագեցնել Մակեդօնիայում Շիպկայի տօների ժամանակ։

—Բարածուխի հանքերի ֆրանսիական ընկերութիւնը Հէրակլէում, ինչպէս հաղորդում են Կ. Պօլսից Պարիզի լրագիրներին, հրաժարվեցին ածուխ հայթայթել թիւրքաց ծովային մինիստրութեանը, որովհետեւ նա նշանաւոր գումարներ պարտ է մնացել այդ ընկերութեանը եւ հրաժարվում է վճարել իր պարտքը։ Թիւրքաց ծովային մինիստր Հասան-փաշա բռնի կերպով խլեց 1300 տօնն ածուխ ընկերութեան պահեստներից։ Ընկերութեան նախագահ մայոր Բերժէ յայտնեց Հասան-փաշային եռանդուն բողոք նրա գործունէութեան եղանակի դէմ եւ նախազգուշացրեց, որ սրանից յետոյ բռնութեանը նոյնպէս բռնութեամբ կը պատասխանէ։

—«Temps» լրագրի խօսքով, Օսման-փաշան, Եանինայի նահանգապետը, շատ դժգոհ լինելով Եանինայում իտալական պօստատուն հիմնելուց, կամեցաւ չը թոյլատրել բնակիչներին մտնել այդ պօստատունը։ Այդ նպատակով նա պօստատան դրան մօտ երկու ագէնտներ կանգնեցրեց՝ հրամայելով կալանաւորել իւրաքանչիւրին, ով կը համարձակվի մտնել պօստատունը։ Կ. Պօլսի իտալական դեսպանութիւնը այդ առիթով շատ եռանդուն առաջադրութիւններով դիմեց Բ. Դրանը։ Եանինայի նահանգապետին հրաման ուղարկվեց անյապաղ դադարեցնել ապօրինի գործողութիւնները։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

4 սեպտեմբերի

ՎԻՍԲԱԴԷՆ։ Ժամանեց Մեծ Իշխանուհի Ալէքսանդրա Եօսիֆօվնա։

ՉԷՐՆԻԳՕՎ։ Նահանգապետը ճանապարհ ընկաւ Նիգօվկա կայարանը դիմաւորելու Շահին, որ գնում է Կուրսկ զօրախաղերին։

ՄՕՍԿՎԱ։ Սօլդատենկօվի կտակակատարները յայտնեցին դումային, որ նրանք կը մտցնեն 1,200,000 ր. հիւանդանոց կառուցանելու չքաւորների համար՝ առանց կոչման եւ դաւանութեան խտրութեան։

ԲԻԶԷՐՏԱ։ Հանրապետական կլուբի բանկէտում Պէլտան յայտնեց, որ իրան վերագրում են խօսքեր, որոնց ինքը չէ արտասանել։ Օրինակ, իրան, Իտալիայի ամենալաւ բարեկամներից մէկին, վերագրում են Կօրսիկայում յարձակողական բնաւորութիւն ունեցող խօսքեր Իտալիայի դէմ։

ՀՌՕՄ. «Patria» լրագրի խօսքով, իտալական պօստային գրասենեակը Եանինայում գործում է կանոնաւոր նրանից յետոյ, երբ Կ. Պօլսում վերացրեցին արգելքները։

ՄՕՍԿՎԱ։ Այսօր կայացաւ Մօսկվայի առաջին առեւտրական դպրոցի բացումը, որ հիմնել է Վեադէմսկին։

ԲԻԶԷՐՏԱ։ Քաղաքային վարչութեան կողմից առաջարկած պունշի ժամանակ Պէլտան ողջունեց Ալժիրը եւ Տունիսը, որպէս աֆրիկեան Ֆրանսիա։ Բիզէրտան կը լինի նոր Կարթագէն, սակայն առանց կարթագէնական տրանների եւ խստասրտութեան։ «Մենք,—ասաց Պէլտան,—չենք ցանկանում մեր ցնորքների մէջ համաշխարհային տիրապետութիւն, բայց Միջերկրական ծովի այս մասը կը մնայ ֆրանսիական։ Տիրելով Բիզէրտային մենք կարող ենք բաց պահել դուռը Միջերկրա՛կան ծովի երկու կէսերի միջեւ, չը նայելով Մալտային եւ Գիբրալտարին»։ Նա պնդում էր, թէ չէ ցանկանում ընդհարում ունենալ ոչ Անգլիայի, ոչ էլ Իտալիայի հետ, բայց որ նրա պարտքն է պատրաստ լինել հայրենիքի համար սրբազան պատերազմի թշնամիների դէմ։ Տասն եւ իններորդ դարի վերջում, երբ Ֆրանսիան պարտութիւն կրեց հին Գերմանիայի բարբարոսութիւնից, տեսանք բռունցքի իրաւունքի ատրճանաբար վերադարձը։ Ամբողջ աշխարհն ընկաւ «ոյժը տիրապետում է իրաւունքի վրա» սկզբունքի իշխանութեան տակ։ «Մենք, վերջացրեց Պէլտանը, պէտք է ամեն ջանք գործ դնենք անձեռնմխելի պահելու համար արդարութեան օջախը, որպիսին է ֆրանսիական հանճարը»։

5 սեպտեմբերի

ԿՈՒՐՍԿ։ Ճաշի ժամանակ Թագաւոր Կայսրը բարձրացրեց բաժակը եւ արտասանեց հետեւեալ ճառը.

„Je suis heureux de pouvoir féliciter Votre Majesté de vive voix aujourd'hui à l'occasion de l'anniversaire de sa naissanse. Je bois à la santé de sa Majesté, à la gloire de son régne à la prosperité de la Perse et au développement de ses rélations d'amitié avec la Russie“. Այս բաժակաճառից յետոյ՝ կատարվեց պարսկական օրհներգը. Այս բաժակաճառին նորին մեծութիւն Պարսից Շահը պարսկերէն լեզւով պատասխանեց հետեւեալ բաժակաճառով. „Je profite de l'occasion, qui Dieu m'a reservée, pour remercier Votre Majesté Imperiale d'abord pour les sentiments bienveillants que Votre Majeste vient d'exprimer, en prenand à ma santé, ensuite pour l'accueil bienveillang, sympatitue et agréable, que j'ai reçu dans Votre empire, tout en esperant que les liens qui relient les deux pays et qui sont déja si solides, serant encore plus forts que par le passé. Je bois à la santé de Votre Majesté, à celle de Leurs Majestées les Imperatrices, a Votre Auquste Famille, au bonheur, à la gloire et à la durée de Votre régne et à la prosperité de Vos etats“. Այս ճառից յետոյ կատարվեց ռուսաց օրհներգը։

ԿՈՒՐՍԿ։ Թագաւոր Կայսրին բաղդ ունէին ներկայանալու Րիշկօվում րիշկօվեան վօլօստի Նօվօսելօվ գիւղի գիւղացիները։

ԿՈՒՐՍԿ։ Հերթապահ՝ Թագաւոր Կայսրի մօտ սեպտեմբերի 4-ին էին Մեծ Իշխան Նիկօլայ Նիկօլաեվիչ, գեներալ-մայօր Մասօլօվ եւ իշխան Ենգալիչեվ։ Շահի մօտ նշանակված էին գեներալ-մայօր Նիկօլաեվ եւ ֆլիգէլ-ադիւտանտ կոմս Շուվալօվ։

ՊԷԿԻՆ։ Կօնդժէր հաղորդեց կառավարութեանը միսիօնէր Կէնրայտի յուլիսի 20-ին գրած նամակը, որ նկարագրում է տեղացի քրիստոնեաների կոտորածը Չէնգաֆում (Շէչուան նահանգ) 1902 թւի յուլիսին։ Բռնցքամարտիկները սպանեցին տասն եւ մէկ քրիստոնեաների։ Չինական պաշտօնեաները հրաժարվեցին միջոցներ ձեռք առնել նրանց դէմ։ Նորերս հաղորդած հեռագրի համեմատ, դրութիւնը աւելի եւս վատացաւ։

ԿՈՒՐՍԿ։ Սեպտեմբերի 4-ին, երեկոյեան 8 ժամին, մեծ վրանում Րիշկօվում հանդիսաւոր ճաշ կայացաւ ի պատիւ Շահի։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Կրիմինալիստների միջազգային դաշնակցութեան իններորդ համաժողովի բացումը տեղի ունեցաւ սեպտեմբերի 4-ին Պետերբուրգի համալսարանի դահլիճում։

ՊԱՐԻԶ։ Նացիոնալիստական շատ լրագիրները տալով Դելկասէին իտալական դեսպանի կողմից արված դիմումների պատճառով՝ մինիստր-նախագահը խիստ նկատողութիւն արեց ծովային մինիստր Պէլտանին՝ նրա արտասանած ճառի համար Այեաչչիօյում։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Դումայում հարց է յարուցված՝ ստուգելու լրագրական տեղեկութիւնները, թէ քաղաքային հիւանդանոցներում վատ են վարվում հիւանդների հետ։

ԿԻԵՎ։ Տեղի ունեցաւ նահանգական կոմիտէի նիստը գիւղատնտեսական կարիքների մասին նահանգապետի նախագահութեամբ։

ՊԵԿԻՆ։ Կվանտունեան շրջանի գեներալ-նահանգապետի ժամանակաւոր պաշտօնակատարը եւ երկաթուղային ատրճանաւորները այցելեցին անցեալ շաբաթ Պեկին։ Ասում են, թէ նրանք ռուսական դեսպանատան մէջ խորհրդակցեցին Լէսսէրի հետ Մանջուրիայի առաջին նահանգը դատարկելու մասին՝ համաձայն դաշնագրի։

ԿՈՒՐՍԿ։ Այսօր Ռիչկովօ հասաւ Պարսից Շահը իր շքախմբի հետ։ Նորին մեծութիւն Շահը սեւ համազգեստով էր՝ ոսկեայ ուսադիրներով, որոնց վրա կային խոշոր ադամանդներ, ուսովը գցել էր Անդրէյ Նախակոչի ռուսական շքանշանի կապոյտ ժապաւէնը. Շահի շքախումբը ոսկեկար համազգեստով էր եւ ռուսական ժապաւէններով։ Ժամի 5-ին կէսօրից յետոյ Ռիչկովօ կայարանում կանգնեցին պատուաւոր պահնակներ բեսսարաբական՝ Նորին Բարձրութիւն Թագաժառանգի գնդից՝ դրօշակներով եւ երաժիշտների խմբով։ Գնացքի հասնելու ժամանակ կայարան, որ գեղեցիկ զարդարված էր դրօշակներով եւ կանաչով, ժամանեցին Թագաւոր Կայսրը, Թագաժառանգը, Մեծ Իշխաններ Վլադիմիր Ալէքսանդրովիչ, Սերգէյ Ալէքսանդրովիչ, Նիկոլայ Նիկոլայեվիչ եւ Միխայիլ Նիկոլաեվիչ, արտաքին գործերի մինիստր ստատս-սեկրետար կոմս Լամզդորֆ, Կայսերական պալատի մինիստր գեներալ-ադիւտանտ բարօն Ֆրէդէրիկս, հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստր իշխան Խիլկով. Նորին Մեծութեան եւ Մեծ-Իշխանների շքախմբին պատկանող անձինք եւ Կուրսկի նահանգապետ կոմս Միլիւտին, Ժամի 5-ին կայսերական գնացքով եկաւ պարսից Շահը։ Երաժշտական խումբը նուագեց դիմաւորելու քայլերգը։ Թագաւոր Կայսրը Թագաժառանգի եւ Մեծ-Իշխանների հետ դիմաւորեց սալօն-վագօնից դուրս եկող Շահին։ Թագաւոր Կայսրը կրում էր պարսկական ամենաբարձր շքանշանի ժապաւէնը։ Փոխադարձ ողջոյններից յետոյ՝ Թագաւոր Կայսրը եւ Շահը անցան պատուաւոր պահնորդների առջեւից։ Հնչվեցին պարսկական օրհներգի ձայները եւ միաձայն—«Առողջութիւն ենք ցանկանում»։ Սրանից յետոյ Նոցա Մեծութիւնները մտան Շահի համար պատրաստված վրանը, որի չուրջը շինված էր հրաշալի ծաղկանոց. այցելութիւններ փոխանակելուց յետոյ՝ կայարանում Թագաւոր Կայսրը ներկայացրեց Շահին իր շքախումբը, իսկ Շահը—իրը։ Երեկոյեան ժամի 8-ին, մի մեծ վրանում, որ ծառայում էր որպէս սեղանատուն, տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր ճաշ ի պատիւ Շահի։ Դէպի վրանը Շահին ուղեկցում էին Թագաւոր Կայսրը, Թագաժառանգը եւ Պետերբուրգի պարսկական դեսպան Միրզա-Հասան-խան։ Շահի մօտ մնալով 25 րօպէ, Թագաւոր Կայսրը անցաւ իր վրանը. նոյն ժամանակ Շահին այցելեցին Մեծ-Իշխանները։ Ընդունելով Մեծ-Իշխաններին, Շահը այցելութեան գնաց Թագաւոր Կայսրին։ Այցելութիւնը տեւեց 25 րօպէ։ Թարգմանն էր պարսից դեսպան Հասան-խանը։ Այցելութիւնից յետոյ Նոցա Մեծութիւնները անցան իրանց գնացքների վագօնները։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Վերադարձել է եւ վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը։
Сергіевская ул., д. № 12.

ԱՑԺՄԵԱՆ ՀԱՍՑԷՍ
Тифлисъ, Вознесенская улица, д. № 6, кв 15.
3—3 ՍԵԴՐԱՔ ՄԱՆԴԻՆԵԱՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

յայտնում է ի տեղեկութիւն ընդհանուրի, որ այս սեպտեմբեր ամսի 1-ից բացվել է կոմս Միքայէլ Տարիէլովիչ Լորիս-Մէլիքովի անուան մի ազատ թոշակ Կայսերական համալսարաններում այն չքաւոր ուսանողների համար, որոնք իրանց ուսման ընթացքը աջողութեամբ աւարտել են Թիֆլիսի գիմնազիաներից մէկում եւ ծնված են Թիֆլիսում, առանց ազգութեան խտրութեան։ Խնդիրքները պէտք է տալ ուպրավայի երկրորդ բաժանմունքում եւ նրանց հետ ներկայացնել մետրիկական վկայագրի պատճէնը եւ համալսարանի վարչութեան վկայութիւնը, որ այս սեպտեմբերից սկսած խնդրատուն գանվում է համալսարանում։ Խնդիրքների ընդունելութիւնը դադարում է սեպտեմբերի 28-ին։ 2—3

Դ Պ Ր Ո Ց
ԿԱՏ. ԼԻՍԻՑԵԱՆԻ
ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ՄԱՆԿԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Ընդունելութիւն՝ պատրաստականի բոլոր բաժանմունքները եւ I ու II դասարանները։ Ուսման սկիզբը՝ սեպտեմբերի 6-ին։ Բէհբութեան փողոց, սեփական տուն, № 29.
(3, 5, 6, 8, 12, 16) 2—6

Իմ աշխատասիրութեամբ լոյս են տեսել կրօնի հետեւեալ

ԴԱՍԱԳՐՔԵՐԸ
ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

1) Դասատետր կրօնի առաջին տարի . 20 կ.
2) Դասատետր կրօնի երկրորդ տարի. 20 »
3) Դասատետր կրօնի երրորդ տարի . 30 »
4) Սրբազան պատմութ. հին-ուխտի . 30 »
5) Սրբ. պատմ. Նոր-ուխտի (Աւետ.). 40 »
6) Սրբ. պատմ. Նոր-ուխտի (Գործք Առ.). 40 »

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ա) Դասագիրք կրօնի—հին-ուխտ . 1 ր. 75 կ.
բ) Դասագիրք կրօնի—Նոր-ուխտ . 2 ր. 5 »
գ) Ուսուցումն քրիստոնէական կրօնի, հատոր Ա. . . . . . . 1 ր. 50 »
դ) Ուսուցումն քրիստոնէական կրօնի, հատոր Բ. . . . . . . 50 »

Աշակերտների դասագրքերի համար զեղջ 20%
Ուսուցիչների դասագրքերի համար զեղջ 35%

Հասցէն 1. Тифлисъ: Коммерческое училище, законоучителю С. Саакянцу.
2. Тифлисъ: Центральная книжная торговля. 7—12

ՑԱՆԿԱՆՈՒՄ ԵՄ ՈՒՆԵՆԱԼ
Դ Ա Ս Ե Ր

Ֆրանսերէնից, հայերէնից եւ մուզիկայից չատ փոքր ընտանիքում, մի աղջկայ հետ, ունենալ սեղան եւ սենեակ, առանց վարձի։ Իսկ դուրսը ունենալ դասեր՝ յօժար իմ գնալ եւ քաղաքից դուրս։
Артилерійская ул., д. Чемоданова, № 18.
3—3

ԻԼԳՈՒ, Աչումօվի տուն, տեխնիկական եւ առեւտրական ուսումնարաններին մօտ. Ստանիսլավսկի եւ Բօնդարնի փողոցների անկիւն.

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԴՊՐՈՑ
ԻՒԶԲԱՇԵԱՆԻ

Նախապատրաստում է աշակերտներ պետական բոլոր միջնակարգ ուսումնարանների ստորին դասարանները մտնելու համար։
Ընդունվում են գիշերօթիկներ։
6—10

Կօլկ. յօբ. ցուցահանդէսում արժանացած է կնոյ մէդալի

„ԱՇԽԱՏԱՆՔ“

ընկերութիւնը ընդունում է պատրաստի պատուաստված տունկերի պատուէրներ։
Դիմել Լագօդեխ, Կ. Աֆրիկեանին։
Տունկերի մանրամասն ցուցակն ուղարկվում է ձրի։ 7—24

Պատիւ ունեմ հաղորդել
Պ. Պ. ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԻՆ
որ բացի մեր սեփական առեւտրական գործերից, ընդունում ենք յանձնարարութեամբ եւ կոմիսիօներական գործեր։ 1) Ամեն տեսակ ապրանքներ գնել եւ վաճառել։ 2) Ապրանքներ տեղափոխել դէպի Ռուսաստան կամ Պարսկաստան։ 3) Դրամի փոխադրութիւն պարսից զանազան քաղաքների վրա.
Պայմանների մասին առանձին նամակով։
Հասցէն՝ Երեւան, Կարապետ Ս. Թովմասեանց
Հեռագիր.—Эривань, Товмасянцу. 3—5

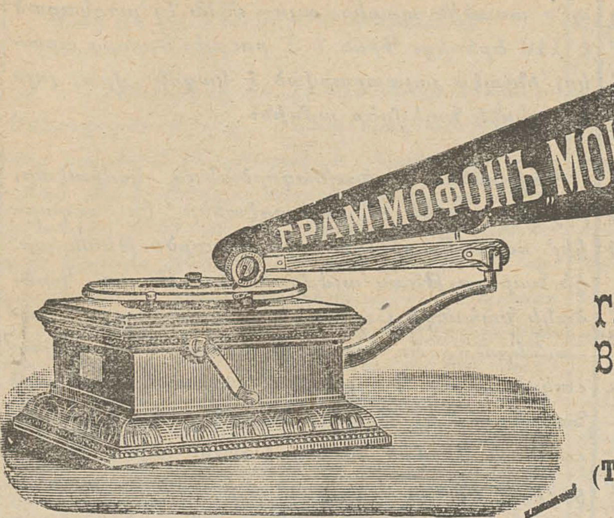

ГЛАВНОЕ КАВКАЗСКОЕ АГЕНТСТВО ОБЩЕСТВА ГРАММОФОНЪ въ РОССІИ

(Тифлисъ, Головинскій проспектъ, домъ Абіянц)

Предлагаетъ почтеннѣйшей публикѣ Граммофоны, самые усовершенствованные, по удешевленнымъ цѣнамъ, а также безшумныя пластинки къ нимъ, исполненныя на ГРУЗИНСКОМЪ, АРМЯНСКОМЪ и ТАТАРСКОМЪ языкахъ.

Кромѣ означенныхъ пластинокъ Главное Кавказское Агентство Общества Граммофонъ въ Россіи имѣетъ въ продажѣ громадный выборъ неподражаемыхъ безшумныхъ пластинокъ, исполненныхъ самыми лучшими, самыми знаменитыми артистами и артистками Русской Императорской оперы Московскихъ и Петербургскихъ театровъ, съ которыми интересно познакомиться черезъ усовершенствованный граммофонъ преимущественно той части публики, которая обитаетъ въ предѣлахъ отдаленной Сибири, Китая, Монголіи, Манчжуріи, Тибета, Персіи, Индіи, Афганистана, Белуджистана и другихъ государствъ, и которая, такимъ образомъ, не имѣетъ возможности лично слышать восхитительное пѣніе и музыку артистовъ.

ИЗЪ ИСПОЛНИТЕЛЕЙ Агентство особенно рекомендуетъ слѣдующихъ артистовъ: Ф. ШАЛЯПИНА, Д. Южина, Д. Собинова, Н. Фигнеръ, М. Михайлову, Л. Брагину, Р. Бернарди, А. Давыдова, Г. Морскаго. Н. Ростовскаго, И. Никитина, Н. Шевелева, К. Серебрякова, Д. Бухтоярова, Н. Сѣверскаго, г-жу Медею Мей Фигнеръ, М. Вольфъ-Израэля, А. Цабеля, А. Гоппъ, О. Больма. С. Морозова, Знаменитую исполнительницу цыганскихъ романсовъ А. Вяльцеву, Р. Раисову, Н. Тамара, А. Сивачева, дуэтистовъ Романченко, ПЕТРА ЕМЕЛЬЯНОВИЧА НЕВСКАГО.

ТРЕБУЙТЕ КАТАЛОГИ

ГЛАВНОЕ КАВКАЗСКОЕ АГЕНТСТВО ОБЩЕСТВА ГРАММОФОНЪ ВЪ РОССІИ
8—10

Ֆինանսների մինիստրի թոյլտուութեամբ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
(Баку, Прачешная, домъ Теръ-Ованесова)

Կուրսերի նպատակն է տալ ունկնդիրներին մասնագիտական—առեւտրական կրթութիւն եւ պատրաստել հմուտ հաշուապահներ։ Առարկաները աւանդում են ռուսերէն։ Կուրսերում աւանդվում են՝ 1) Առեւտրական թուաբանութիւն եւ թուաբանութիւն համրիչի վրա. 2) Հաշուապահութիւն՝ արդիւնաբերական-գործարանական, առեւտրական եւ բանկային. 3) Առեւտրական թղթակցութիւն. 4) առեւտրական տնտեսագիտութիւն։ 5) Առեւտրական եւ մուրհակային օրէնքներ. 6) Գեղագրութիւն եւ արագագրութիւն (ուղղումն ձեռագրի)։

Ընդունելութիւնը՝ սեպտեմբերի 1-ից ամեն օր՝ կուրսերում։ Կուրսերի կանոնադրութիւնը (уставъ) եւ մանրամասն ծրագիրը—տրվում եւ ուղարկվում են ձրիաբար։ Օտարաքաղաքացիները դիմում են՝ БАКУ, учредителю коммерческихъ курсовъ А. И. Теръ-Каспарову. 19—25

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ԼԷՕ

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

Երկու հատոր 23 պատկերով
Հատ. առաջին 12+224 եր., հատ. երկրորդ 14+406 եր.
ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐԻ ԳԻՆՆ Է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ 1 ՌՈՒԲԼԻ 50 ԿՈՊ.
Ծանապարհածախսով 2 րուբլի։
Դիմել. Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“.
ԲԱԳՎՈՒՄ վաճառվում է Սամսոն Ցարութիւնեանցի գրավաճառանոցում։
Թիֆլիսի բաժանորդներին խնդրում են չապել ստանալու իրանց գրքերը։

ՀԱՇՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՈՒՄ
(Երրորդ տարի)

Պարապմունքների սկիզբը—հոկտեմբերի 2-ին։ Կուրսը տեւում է ոչ պակաս ամսից։ Պարապմունքները տեղի են ունենում երեկոյեան, չաբաթը երեք անգամ։ Լսողներ կարող են լինել երկու սեռի գրագէտ անձինք։ Վարձը—40 րուբլի։ Խնդիրները, որ պէտք է տալ Թիֆլիսի Առեւտրական Ուսումնարանի դիրեկտորի անունով, ընդունվում են իւրաքանչիւր օր, ժամի 10—2, Առեւտրական Ուսումնարանի շինութեան մէջ (Զուբալով, Պեսկովսկայա փողոց, սեփական տուն, № 11։ 9—10